

**FUNKČNÉ PRIESTOROVÉ UMIESTNENIE VYBRANÝCH
FORIEM TURIZMU V SÚLADE S ROZVOJOM INÝCH ČINNOSTÍ
NA PRÍKLADE MODELOVÉHO ÚZEMIA
(MIKROREGIÓN SVÄTÝ JUR)**

**Zdena KRŇÁČOVÁ – Marta DOBROVODSKÁ –
Tatiana HRNČIAROVÁ – Dagmar ŠTEFUNKOVÁ**

Abstract: The idea of integrated approach to the development of whatever activity is not new, but actual. It is the necessary condition of next human being. The protection of the environment and the determination of environmental limits are factors which were relatively getting round by authors of integrated tourism development studies. The model territory presents viticulturist, Small-Carpathian landscape with high natural and social-economical diversity. Landscape's potential has conditions for intensive development of urbanization, recreational-sporting, agricultural and conservationist activities, which are not coordinated by the point of view of spatial possibilities and the intensity of tourism development. The article presents the some results of the project PHARE CBC Slovakia/Austria (2003-2004).

Key words: integrated development of tourism, countryside, environmental problems

Zdroje krajiny sa využívajú na rôzne účely, ktoré sa navzájom ovplyvňujú a môžu si konkurovať. Neplánovaný a nekoordinovaný rozvoj cestovného ruchu môže viesť k narušeniu alebo trvalému zničeniu prírodného prostredia a spôsobiť tak nevyčísliteľné škody v krajine. Následne vedie k spomaleniu alebo úplnému zastaveniu rozvoja akejkoľvek formy cestovného ruchu.

Slovensko má veľmi dobré prírodné podmienky i geografické postavenie pre rozvoj cestovného ruchu, nie však dostatočne ich využíva. Cestovný ruch sa rozvíja zvyčajne tam, kde sa nachádza vhodná :

- primárna ponuka (prírodné a kultúrno-historické podmienky) v takom rozsahu a kvalite, ktorá je prístupná a podmieňuje vysokú návštevnosť
- komunikačnú dostupnosť, ktorá umožňuje prístup do územia a pohyb rekreatantov za atraktivitami cestovného ruchu
- vybavenosť zariadeniami, ktoré umožňujú pobyt v území a využitie jeho atraktívnych miest.

Zdena Krnáčová

Ústav krajinnej ekológie SAV Bratislava, Štefánikova 3, 814 99 Bratislava,
e-mail: zdena.krnacova@savba.sk

Marta Dobrovodská

Ústav krajinnej ekológie SAV Bratislava, Štefánikova 3, 814 99 Bratislava,
e-mail: marta.dobrovodska@savba.sk

Tatiana Hrnčiarová

Ústav krajinnej ekológie SAV Bratislava, Štefánikova 3, 814 99 Bratislava,
e-mail: tatiana.hrnciarova@savba.sk

Dagmar Štefunková

Ústav krajinnej ekológie SAV Bratislava, Štefánikova 3, 814 99 Bratislava,
e-mail: dagmar.stefunkova@savba.sk

Súhrn týchto vlastností vytvára jednotný charakter územia a určuje jeho funkčné využitie v cestovnom ruchu (Gúčík, 2001). V súvislosti s rozvojom urbanizačných a priemyselných činností, intenzifikáciou poľnohospodárstva, vinohradníctva a hlavne rekreačných aktivít dochádza k stretu záujmov činností, dôsledkom čoho je negatívny dopad na krajinu ako aj na obyvateľstvo. Aby bol vplyv cestovného ruchu v krajine priaznivý, musí sa jeho rozvoj koordinovať v súlade s inými hospodárskymi aktivitami.

Teoreticko-metodické východiská pre integrovaný rozvoj vidieckeho turizmu

Metodicky sme pri tvorbe integrovaného rozvoja turizmu vychádzali z nasledujúcich postupov:

- *metodika LANDEP pre potreby krajinnoekologického plánovania (Landscape - Ecological Planning) (Ružička, Miklós 1982),*
- *metodické postupy hodnotenia predpokladov rozvoja cestovného ruchu podľa autorov Mariota, Krippela, Otrubovej (Mariot, 1983, Krippeľ, Otrubová, 1996, Paveľková, 2001)*
- *metodický postup pre rozvoj vidieckeho turizmu v krajine (Krnáčová, Štefunková, 1999, Spišiak, Krnáčová, Hrnčiarová, 2004, Štefunková, 2001).*

Nový metodický prístup pre integrovaný rozvoj turizmu

Rozvoj turizmu predpokladá komplexný proces zosúlad'ovania prírodného, sociálno-ekonomického a kultúrno-historického potenciálu krajiny s priestorovými požiadavkami všetkých hospodárskych činností človeka.

Pre integrovaný návrh rozvoja vidieckeho turizmu v krajine sme vytvorili metodický postup (Krnáčová a kol., 2004), ktorý zohľadňuje a vytvára priestor pre komplexné posudzovanie potenciálu krajiny s jej rozvojovými možnosťami. V nasledujúcej schéme č. 1 popisujeme metodickú postupnosť.

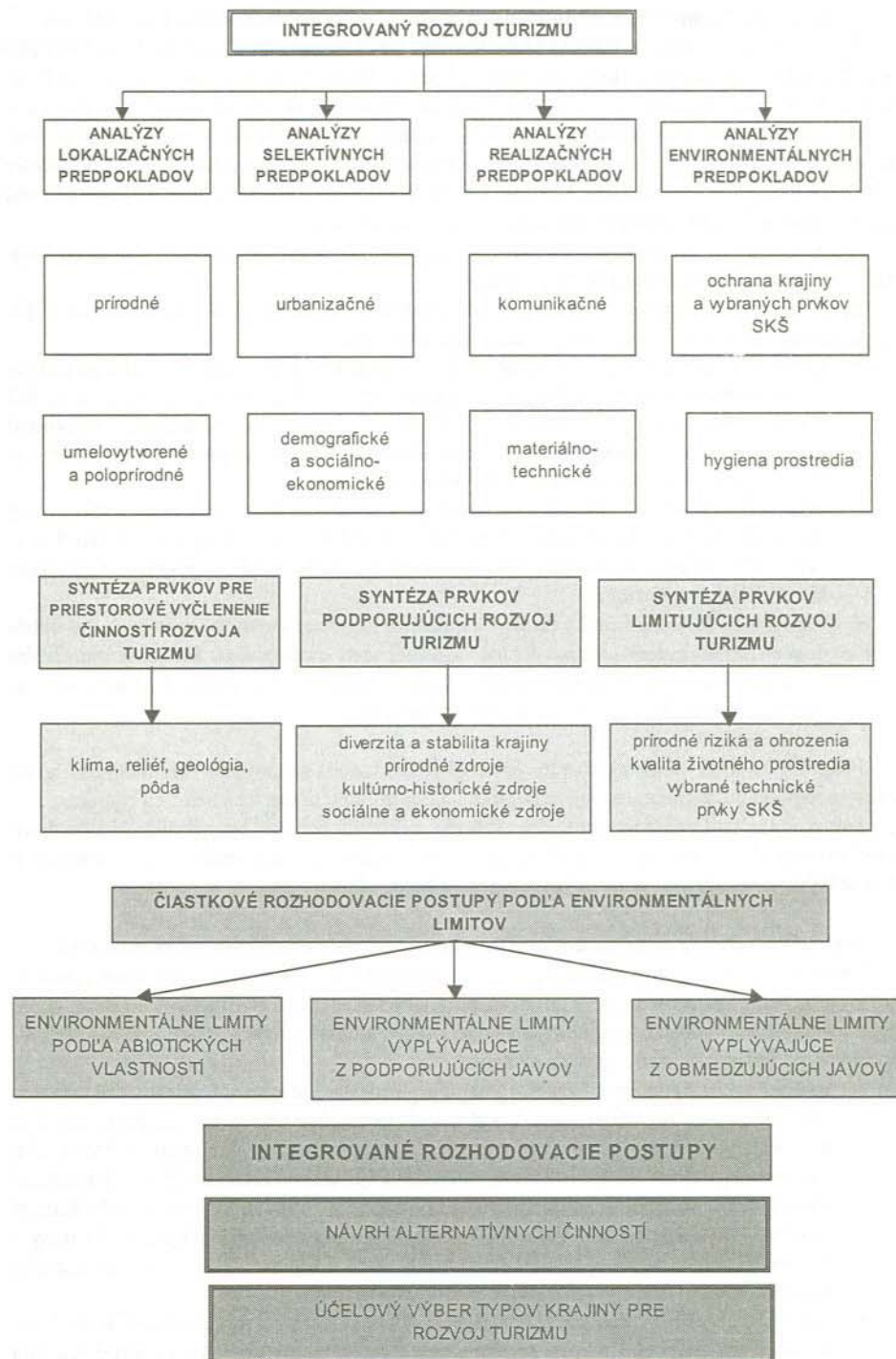
Výsledky

Z koncepcného hľadiska možnosti rozvoja turizmu sú dané prírodným a socioekonomickým potenciálom krajiny. Modelové územie mikroregiónu Svätý Jur, kde sme aplikovali metodický postup, predstavuje vinohradnícku, malokarpatskú krajinu s vysokou prírodnou a socioekonomickou diverzitou. Potenciál krajiny má predpoklady pre intenzívny rozvoj urbanizačných, rekreačno-športových, poľnohospodárskych a ochranných aktivít, ktoré je však potrebné koordinovať z hľadiska priestorových možností a intenzity rozvoja turizmu.

Mikroregión Svätý Jur je neoddeliteľne previazaný s turistickým dňom v rámci širšieho územia, predovšetkým s mestom Bratislava, vinohradníckym osídlením Malých Karpát a s časťou Podunajskej nížiny. Krajina hodnoteného územia predstavuje komplexný funkčno-priestorový turistický celok, kde sú možnosti rozvoja širokej škály rôznych foriem turizmu, ktorými sú:

- *extenzívna forma rekreačno-oddychového a rekreačno-športového turizmu*
- *intenzívna forma rekreačno-oddychového a rekreačno-športového turizmu*
- *extenzívna forma poznávacieho turizmu*
- *intenzívna forma poznávacieho turizmu*
- *extenzívna forma kúpeľno-liečebného turizmu*
- *intenzívna forma kúpeľno-liečebného turizmu*

V nasledujúcom texte popisujeme pre vybrané formy turizmu existujúce a potenciálne prvky a krajinné segmenty.

Extenzívna forma rekreačno-oddychového a rekreačno-športového turizmu

Časť lesných porastov v CHKO Malé Karpaty v riešenom území patrí do bratislavského lesného parku a poskytuje krajinný priestor pre extenzívne formy rekreačného využitia. V priestore lesa je bohatá sieť turistických peších chodníkov ako aj spevnených lesných komunikácií vhodných pre cykloturistiku spolu s obhliadkou miestnych kultúrnych atrakcií, akými sú napr. výletné miesto Biely kríž, rekreačno-športové stredisko Jozefkovo údolie s hradom Biely Kameň, hradisko Neštich, Limbašská dolina, Slnečné údolie, Krkavec. Lesné priestory sú dobre sprístupnené lesnými cestami a chodníkmi.

Územie patrí do Bratislavskej oblasti cestovného ruchu a je zaradené do I. kategórie záujmových oblastí CR (Malokarpatská podoblasť).

Sprístupnenie zaujímavých a atraktívnych miest je možné riešiť prostredníctvom existujúcej a navrhovanej siete cyklistických trás v mikroregióne.

- Cyklistická trasa Vajnory – Čierna Voda – Slovenský Grob – Grinava vedie po jestvujúcich cestných komunikáciách a preto najmä v prípade frekventovanejších ciest (č. 502 – Rača – Svätý Jur – Pezinok, č. 503 Pezinok – Senec) je z hľadiska atraktivity a bezpečnosti prevádzky nevhodná. Z uvedených dôvodov je potrebné navrhnuť vybudovanie nových monofunkčných cyklistických trás:
- trasa Vajnory – Šúr – Pezinok sa navrhuje v smere Vajnory spočiatku v smer trasy malokarpatskej cykloturistickej magistrály odbočením cez Šúrskeho kanála k navrhovanému rekreačnému areálu Háj, ďalej po hrádzi Šúrskeho kanála s pokračovaním popri kanáli Blatina k Pezinku
- trasa Svätý Jur – Slovenský Grob – Viničné sa navrhuje v dvoch variantoch, po odbočení za Šúrskeho kanálom pozdĺž toku Čiernej vody a cez polia k Slovenskému Grobu alebo pozdĺž kanála Blatina ku Grobu a odtiaľ invariantne cez obec k Mariánskej kaplnke a smerom ku Galbovmu mlynu vo Viničnom

Program návrhu výstavby uvedených trás je základom prepojenia turistických cieľov v mikroregióne medzi sebou a tiež smerom k širšiemu funkčnému turistickému regiónu.

Samozrejme realizácia navrhovanej výstavby cyklistických trás by vyžadovala koordinovaný postup obcí a spoluprácu dotknutých medzi rozhodujúcimi subjektami – obecnými a mestskými samosprávami, miestnou podnikateľskou sférou a pod.

Intenzívna forma rekreačno-športového a rekreačno-oddychového turizmu

Cieľom uvedenej formy turizmu sú rekreačno-športové a rekreačno-oddychové činnosti, ktoré sú obvykle koncentrované v rámci existujúcich rekreačných areálov. V nasledujúcom popise uvádzame prehľad existujúcich a navrhovaných areálov s možnosťami rozvoja prehodnotených z hľadiska ochrany prírody a krajiny.

- *stredisko Jozefkovo údolie v meste Svätý Jur* - predstavuje krajinný priestor pre prímestskú rekreáciu obyvateľov Jura. V súčasnosti existujúce rekreačné stredisko, ktoré sa nachádza v blízkosti lesnej cesty smerom do lesoparku Malých Karpát, s ubytovacím zariadením, individuálnymi chatami, bazénom a lyžiarskou lúkou s vlekom. V blízkosti s nachádzajú atraktívne kultúrno-historické objekty – zrúcaniny hradu Biely Kameň a staroslovanské hradisko. V stredisku sa križujú turistické pešie a cyklistické trasy – Štefánikova magistrála a priečna trasa Svätý Jur – Stupava. Z krajinnoeologického hľadiska nie je vhodné rozširovanie existujúceho areálu
- *turistické športovo – rekreačné centrum na Čiernej Vode* – v rámci osady Čierna Voda v rámci existujúceho areálu sa nachádza viacero zariadení ako sú hotel Kamila

s ihriskami, reštaurácia, hospodársky dvor s chovom koní a terénnym jazdectvom.

- *športový areál v meste Svätý Jur* - navrhovaný športový areál, ktorý sa nachádza pred vstupom do mesta, medzi cestnou komunikáciou a železničnou traťou. Uvažuje sa s výstavbou futbalového štadiónu, ihrísk pre loptové hry s prístupom verejnosti, príp. menšia športová hala.
- *rekreačný areál Panónsky háj v katastri Svätý Jur* - navrhovaný areál je lokalizovaný v západnom ohybe Šúrskeho kanála, vo vstupnej časti do NPR – Šúr. V minulosti pre II. Sv. vojnu sa ru nachádzal rekreačno-športový areál s objektami, ktoré sa dodnes nezachovali – kúpaliskom, kolkárňou, dostihovou dráhou, zábavným parkom. V súčasnosti sa tu nachádza areál zariadenia SAV – Biologická stanica, vodná plocha (rybník) a chatová osada Háj. Mesto Svätý Jur uvažuje s obnovou areálu ako s výletným miestom pre pobyt v prírodnom prostredí len s minimálnou výstavbou, so základnými stravovacími, športovými, obslužnými, informačnými ako aj hygienickými zariadeniami s možnosťou rekreačného využívania vodnej plochy.

Extenzívna forma poznávacieho turizmu

Cieľom extenzívnych foriem turizmu sú prírodné krajinné priestory, v rámci ktorých sú zachované vzácne biotopy s unikátnou flórou a faunou. Vytvárajú tak priestor pre prírodovedecký výskum ale aj poznanie zo strany laickej verejnosti. Ich sprístupnenie si však vyžaduje vybudovanie siete nespúzaných ciest, popr. výstavbu náučných chodníkov.

- *krajinný priestor chránených území* - dominantné postavenie má NPR Šúr, ktorá bola a je predmetom mnohých prírodovedeckých výskumov, pretože ide o biologicky veľmi cennú lokalitu. Rezervácia je jedinečná tým, že sa tu v súčasnosti nachádza najrozsiahljší zvyšok vysokomenného barinatu - slatinného lesa, s originálnym zložením flóry a fauny, pričom je pravdepodobne posledným pôvodným biotopom jelšového lesa tohto typu v strednej Európe. Z ornitologického hľadiska patrí NPR Šúr k najvýznamnejším lokalitám na Slovensku. Inventarizácia druhov, zistená počas posledných 50-tich rokov poukazuje na vysokú diverzitu ornitocenóz. Celkovo tu bolo zaznamenaných 212 druhov vtákov, čo je vyše polovica (60%) z počtu druhov zistených na území celého Slovenska (Brtek, 1990)
- *krajinné priestory vzácných biotopov a genofondových lokalít* - mimo legislatívne chránených území sú významné najmä biotopy lesíkov a maloplošných viníc v intenzívne využívannej poľnohospodárskej krajine, dokumentujúce vysokú biodiverzitu a ekostabilizačnú významnosť fragmentov pôvodných fytocenóz odlesneného úpätia Malých Karpát. Takisto sú významné biotopy štrkovísk, malých vodných nádrží a prirodzené brehové porasty ako vzácne zvyšky a náhradné lokality dnes už značne zredukovanej hydrologickej siete v krajine.

Intenzívna forma poznávacieho turizmu

Cieľom intenzívneho poznávacieho turizmu sú umelo vytvorené kultúrno-historické objekty alebo poloprírodné krajinné priestory, predmetom ktorých je zachovanie kultúrno-historických hodnôt a tradícií územia. V mikroregióne Svätého Jura sa viažu predovšetkým na intravilány obcí, čím prispievajú k lokalizácii poznávacieho turizmu práve do týchto častí sídel.

- *hmotné kultúrno-historické pamiatky* - *Mestská pamiatková rezervácia Svätý Jur* - Kultúrno-historické jadro mikroregiónu mesto Svätý Jur je starobylým vinohradníckym mestom s najstarším osídlením okolo roku 3000 p. n. l., s malebnou polohou na úpätí

Malých Karpát a okraji Podunajskej roviny. Spomedzi sledovaných obcí sa vyznačuje najväčším počtom pamiatok rôzneho charakteru. Jeho kultúrno-historický potenciál vyplýva vo veľkej miere z rozvoja vinohradníctva, ktoré sa do tejto oblasti začalo šíriť s najväčšou pravdepodobnosťou už v časoch intenzívneho dotyku s Rímskou ríšou na začiatku nášho letopočtu. Jeho zintenzívnenie súvisí s usadzovaním nemeckých kolonistov v 13. storočí. Vinohradníctvo vtlačilo svoju pečať architektúre vinohradníckych domov s vysokou bránou, veľkým pivnicami a lisovňami ako aj okolitej poľnohospodársky využívanej krajine.

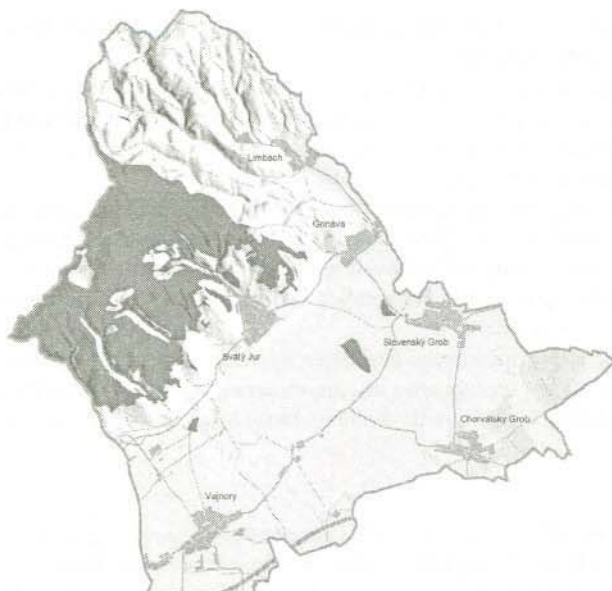
- *Vidiecka pamiatková zóna Vajnory* - bola vyhlásená v roku 1990. Predmetom ochrany je jej špecifická architektonická kompozícia, typická pre ľudovú architektúru vinohradníckeho domu. Pôvodná obec Vajnory vznikla ako poddanská obec bratislavského hradu.
- *Historické krajinné štruktúry* – fragmenty pôvodnej vinohradníckej krajiny, ktoré sa zachovali vo vyšších úpätných polohách Malých Karpát, pre súčasne intenzívne pestovanie viniča v nevhodných podmienkach. Dôvodom kultúrnej hodnoty sú zachované také prvky krajiny ako je prítomnosť mozaiky kolíkových viníc oddelených kamenicami (vzbierané kamenie z viníc a jeho nahromadenie na kopy) a kamennými múrikmi, ktoré sú prepojené dômyselným systémom zachytávania dažďovej vody, systémom viničných ciest, úzkych chodníkov s kamennými schodíkmi. Ich súčasťou sú upravené kamenné studničky a kamenné prístrešky, dubníky (malé dubové lesíky na lokalitách nevhodných pre pestovanie viniča) a pustáky (opustené vinice využívané na pestovanie gaštanu jedlého ale aj iných ovocných drevín).
- *Malokarpatská vinna cesta* – najpozoruhodnejšie miesta Malokarpatského regiónu, ktoré sú prepojené existujúcou trasou ponúkajú pre návštevníkov zážitky založené na ochutnávaní miestnych vín a špecialít, návšteve vínnych pivníc, vinoték, či múzeí približujúcich tradície vinohradníctva a vinárstva. Podnetom pre jej vznik bola dlhá tradícia pestovania viniča a výroby vína, ako aj rozširujúce sa marketingové aktivity vinárov, ktorí čerpajú inšpirácie z vinársky vyspelejších krajín Európy.

Extenzívna a Intenzívna forma kúpeľno-liečebného turizmu

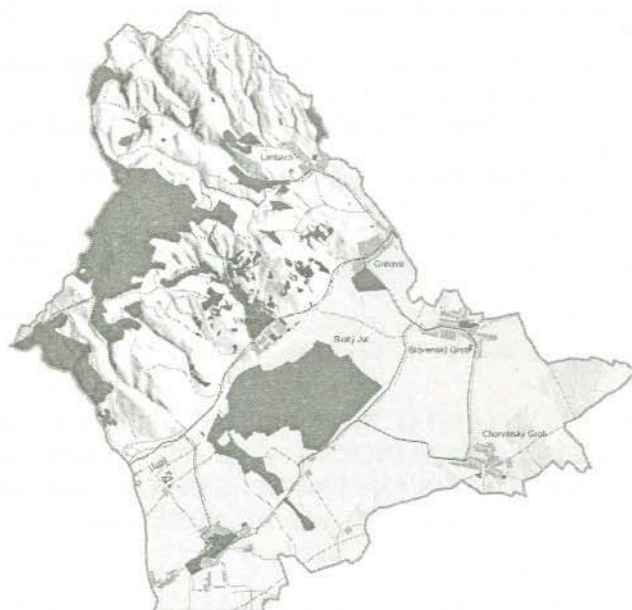
Prítomnosť sírnato-železitého prameňa v katastri Svätý Jur, ktoré boli v minulosti prevádzkované ako miestne kúpele, ako aj výskyt geotermálnych vôd, vytvárajú potenciál pre rozvoj kúpeľno-liečebných foriem turizmu, kde uvádzame určité možnosti rozvoja rekonštrukciou existujúcich a výstavbou nových objektov, a sice:

- *rekonštrukcia miestnych kúpeľov v meste Svätý Jur* – možnosť oživenia kúpeľno-rekreačných tradícií, ktoré súvisia s výskytom minerálnych prameňov. Obnovenie miestnych kúpeľov by vzhľadom na blízkosť mesta Bratislavy zabezpečovalo ich efektívne prevádzkovanie a súčasne by spolu so športovým areálom tvorili funkčný športovo rekreačný komplex
- *výstavba nového areálu termálneho kúpaliska – Chorvátsky Grob* – v extraviláne obce smerom k Čiernej Vode sa nachádza doteraz nevyužívaný prameň geotermálnej vody, kde sú možnosti na vybudovanie menšieho areálu termálneho kúpaliska so základnými zdravotnými profylaktickými službami pre verejnosť s predpokladom väčšej návštevnosti zo strany potenciálnych záujemcov z mesta Bratislavy

Návrh priestorového vyčlenenia vybraných foriem turizmu je uvedený na obr. 1.

Lesný potenciál s extenzívnou formou hospodárenia a rekreačno-športový potenciál

Potenciál poznávacie turizmu

Obr. 1 Návrh priestorového vyčlenenia vybraných foriem turizmu

Záver

Integrovaný rozvoj turizmu v hodnotenom mikroregióne je založený na viacerých princípoch, ide o komplexné prehodnotenie krajiny :

- z geografického hľadiska – mikroregión má významnú geografickú polohu a umiestnenie na rozhraní dvoch geomorfologicky rozdielnych prvkoch, na rozhraní pohoria Malých Karpát a podunajskou nížinnou krajinou s významnými mokradňovými a mezofilnými biotopmi a bodovými lokalitami vodných plôch,
- z ekologického, environmentálneho a estetického hľadiska – priestorové rozvojové možnosti všetkých hospodárskych činností boli prehodnotené z hľadiska environmentálnych limitov, ktoré zohľadňovali prírodný, kultúrno-historický potenciál, hygienu environmentu, prítomnosť chránených území, prvkov ÚSES, významných biotopov a genofondových lokalít,
- z organizačno-prevádzkového hľadiska – vypracovanie projektu rozvoja turizmu predpokladá priebežnú spoluprácu s miestnymi samosprávami a občanmi, ako aj postupné zapracovávanie výsledkov do územnoplánovacích dokumentácií dotknutých miest a obcí.

Literatúra

- KRNÁČOVÁ, Z., HRNČIAROVÁ, T., 2002: Optimálne priestorové a funkčné využívanie krajiny podľa abiotických limitov. (Optimum spatial and functional landscape use according to abiotic limits) In.: Izakovičová, Z., ed.: Zborník z konferencie Slovensko 10 rokov po Riu. Uplatňovanie Agendy 21 v SR. ÚKE SAV, Bratislava, p. 154-150.
- KRNÁČOVÁ, Z., PAVLIČKOVÁ, K., SPIŠIAK, P., 2001: The assumptions for the tourism development in rural areas in Slovakia. *Ekológia (Bratislava)*, Vol., 20, Supplement 3/2001, p. 317-324.
- LUKNIŠ, M. a kol., 1977: Geografia krajiny Jura pri Bratislave, PriFUK Bratislava, 212 s.
- MARIOT, P., 1983: Geografia cestovného ruchu, Veda, Bratislava, 252 s.
- OTRUBOVÁ, E., 1996: Humánna geografia, VŠ skriptá, Katedra humánnej geografie PRIF UK, Bratislava, 146s.
- PAVELEKOVÁ, Z., 2001: Geografia cestovného ruchu, Inštitút zahraničného obchodu a vzdelávania, Bratislava, s. 2 – 8.
- PAVLIČKOVÁ, K., KRNÁČOVÁ, Z., 2001: Utilisation of landscape as part of the environment assessment of plans for the development of countryside. *Ekológia (Bratislava)*, Vol., 20, Supplement 3/2001, p.125-131.
- RUŽIČKA, M., MIKLÓS, L., 1982: Landscape-ecological Planning (LANDEP) in the Process of Territorial Planning. *Ekológia (ČSSR)*, 1, 3, p. 297-312.

**FUNCTIONAL SPATIAL DISTRIBUTION OF SELECTED FORMS
OF TOURISM IN ACCORDANCE WITH THE DEVELOPMENT OF OTHER
ACTIVITIES ON THE EXAMPLE OF A MODEL AREA
(THE SVÄTÝ JUR MICROREGION)**

Summary

The idea of integrated approach to the development of whatever activity is not new, but actual. It is the necessary condition of next human being. The protection of the environment and the determination of environmental limits are factors which were relatively getting round by authors of integrated tourism development studies.

The model territory presents viticulturist, Small-Carpathian landscape with high natural and social-economical diversity. Landscape's potential has conditions for intensive development of urbanization, recreational-sporting, agricultural and conservationist activities, which are not coordinated by the point of view of spatial possibilities and the intensity of tourism development. The article presents the some results of the project PHARE CBC Slovakia/Austria.

Recenzovali: Prof. RNDr. Eva Michaeli, PhD.
RNDr. Monika Ivanová